

A KUTATÁS EREDMÉNYEI

Az „Erza-mordvin szótárak” c. projektben 6 kutató vett részt. A témavezető Mészáros Edit, a Szegedi Tudományegyetem Finnugor Nyelvtudományi Tanszékének docense. A résztvevők közül három erza-mordvin nemzetiségű: Kazajeva Nyina, Motorkina Svetlana és Sirmankina Raisza. Kazajeva és Motorkina a Mordvin Állami Ogarjov Egyetem finnugor tanszékének docensei. Sirmankina docens betegsége és 2006 októberében bekövetkezett halála miatt csak rövid ideig (2005 nyarától néhány hónapig) vett részt a kutatásban. A pályázat magyar résztvevői: Felföldi Ágnes, 2005-ig az SzTE Finnugor Tanszékének PhD-ösztöndíjasa és Maticsák Sándor, a Debreceni Egyetem Finnugor Tanszékének tanszékvezető docense.

A projekt két erza-mordvin szótár elkészítésére irányult, mindkettő meg is jelent a kutatás 5 éves futamideje alatt:

1.

Mészáros Edit: **Erza-mordvin hangosszótár szövegekkel és ragozási táblázatokkal.** CD-ROM. Szeged 2005.

A hangosszótár a következő könyv alapján készült: Mészáros Edit – Raisza Sirmankina: Erza-mordvin – magyar szótár. Második, átdolgozott, bővített kiadás. Savaria University Press, Szombathely 2003. 513 p. A hangosszótár kb. 13 ezer erza-mordvin címszót tartalmaz. A címszavakra kattintva hallható a szó kiejtése. A szócikkeken belül szókapcsolatok, kifejezések, mondatok segítenek megvilágítani a szavak jelentését. A CD-ROM az elsődleges, azaz erza-mordvin–magyar szótárként való használata mellett a fordított irányban történő keresést is lehetővé teszi, mivel magyar–erza-mordvin szólistát is tartalmaz. A szótári részen kívül szövegek (4 mese és 5 vers) olvasható-hallható, valamint ragozási táblázatok is megtalálhatók a CD-n. Az erza-mordvin szavakat és szövegeket Kazajeva Nyina olvasta fel. A CD-ROM-ot Felföldi Ágnes lektorálta. „Kis finnugor nyelvből” ez az első és eddig egyetlen hangosszótár. A kiadványról ismertetések jelentek meg Zaicz Gábortól (Finnugor Világ 2006. dec. 36–37.) és Maticsák Sándortól (Folia Uralica Debreceniensia 13: 228–229. Debrecen, 2006.), mindkét recenzió igen pozitív.

2.

Mészáros Edit – Motorkina Svetlana – Kazajeva Nina – Felföldi Ágnes - Sirmankina Raisza: **Magyar–erza-mordvin szótár.** Szerkesztette: Mészáros Edit. Studia Uralo-Altaica 11. Szeged 2008. 988 p. A szótár kb. 17 ezer címszót, de ennél lényegesen több szót és kifejezést tartalmaz. A szótárban közölt magyar szavak és kifejezések száma kb. 38 ezer. Lektor: Maticsák Sándor. A szótár az 1999-ben első kiadásban, majd a 2003-ban második, átdolgozott, bővített kiadásban megjelent erza-mordvin–magyar szótár (Mészáros Edit – Raisza Sirmankina: Erza-mordvin–magyar szótár. Studia Uralo-Altaica Supplementum 8. Szeged 1999, Mészáros Edit – Raisza Sirmankina: Erza-mordvin–magyar szótár. Második, átdolgozott, bővített kiadás. Lexica Savariensia, Szombathely 2003) magyar–erza-mordvin párjaként készült. E kiadvánnyal hosszú idő óta tartó hiányt szerettünk volna pótolni, ugyanis magyar–erza-mordvin szótár korábban egyáltalán nem jelent meg, sőt a magyar – „kis finnugor nyelv” szótárak közül is ez az első. Szótárunkban a magyar címszavak erza-mordvin jelentését a Mordvinföldön használatos cirill betűs írással, valamint a finnugrisztikában általánosan alkalmazott latin betűs átírással egyaránt megadjuk. A latin betűs hangjelölés Mészáros Edit erza-mordvin nyelvkönyvében, valamint az erza-mordvin hangjelölésről írt cikkében ismertetett elvek szerint történt (Mészáros Edit: Erza-mordvin nyelvkönyv kezdőknek és középfeladókknak. Szeged 1998. 8–13., 259–260., Mészáros Edit: Az erza-mordvin hangjelölésről. In: Mészáros Edit

(szerk.): Ünnepi könyv Mikola Tibor tiszteletére. Szeged 1996. 229–230.). A címszavak mellett (dőlt betűvel) szófaji, stílusminősítésre és szakjelzetre vonatkozó utalásokat találunk. Mindezekon kívül – elsősorban igék esetében – vonzatokat is közlünk. Az erza jelentések, jelentésárnyalatok szemléltetése érdekében a szócikkekben belül szókapcsolatok, kifejezések, mondatok is találhatóak. A szótár bevezető fejezetei (Tartalom, Előszó, Tájékoztató a szótár használatához, Felhasznált szótárak és egyéb források, Rövidítések és jelek, A magyar ábécérend) kétnyelvűek.

Az Erza-mordvin hangosszótár és a Magyar–erza-mordvin szótár anyagának felhasználásával a pályázatban résztvevő kutatók néhány egyéb publikációt is készítettek. A Közlemények oldalán csak a legfontosabbakat sorolom fel.

A KUTATÁS MUNKATERVÉNEK MEGVALÓSÍTÁSA

1. év

2003-ban összeállítottuk a Magyar–erza-mordvin szótárnak az A-tól a Gy betűig terjedő szócikkeinek anyagát. 2003 tavaszán fejeztük be, majd 2003 nyarán jelent meg (ugyan nem ennek az OTKA-projektnek a keretében) Mészáros Edit – Raisa Širmankina: Erza-mordvin–magyar szótárának második, átdolgozott, bővített kiadása (Lexica Savariensia, Szombathely 2003). E szótár anyagát a készülő Magyar–erza-mordvin szótárba is bedolgoztuk.

2. év

2004-ben elkészültek a Magyar–erza-mordvin szótár anyagának a H-től az M betűig terjedő szócikkei. Ezenkívül megkezdtük a szerződésben eredetileg tervezett Erza-mordvin atergo szótár munkálatait. Ennek a szótárnak a publikálását a 2005. évre vállaltuk, de időközben (2004 őszén) megjelent egy, az általunk tervezetthez hasonló atergo (szóvégműtató) szótár Finnországban. Ezért 2005 márciusában engedélyt kértünk az OTKA Bizottságtól arra, hogy e helyett a szótár helyett egy másikat, a vállalt szótárnál hasznosabbat és korszerűbbet készíthessünk el. Ez egy CD-ROM-on megjelent digitális szótár a 2003-ban könyvként kiadott Erza-mordvin–magyar szótár alapján.

3. év

2005-ben összeállítottuk a Magyar–erza-mordvin szótárnak az N-től az Sz betűig terjedő szócikkeinek anyagát. Elkészült a módosított munkaterv alapján az Erza-mordvin hangosszótár CD-ROM-on. A CD-n az erza címszavakra kattintva hallható a szavak kiejtése. A CD-romon lévő szótár sokoldalú keresést tesz lehetővé a nyelvi anyagban. Szemben a papírformában megjelent könyvvel a digitális technika lehetővé teszi nemcsak az erza-mordvin címszavakra történő keresést, hanem azt is, hogy a magyar jelentésekre keressünk. Lehetséges a terminusokra való keresés vagy bármilyen más szempontú keresés megadása. A CD-ROM anyaga a vállaltnál képest bővebb lett: 9 szöveg, valamint ragozási táblázatok is találhatóak rajta, előbbi nemcsak írott, hanem hangzó formában is. Ezzel a bővítéssel, valamint a Magyar–erza-mordvin szótár címszavainak 15 ezerről 17 ezerre történő bővítésével szándékoztunk kiváltani az eredeti munkatervben megjelölt 3. publikációt. Erre a változtatásra a 2004. évi 210 ezer, valamint a 2005. évi 250 ezer forintos (összesen 460 ezer forint) költségelvonás miatt került sor. A munkaterv módosítását 2006 márciusában engedélyezték.

2005-ben a pályázat 5 résztvevője, Felföldi Ágnes, Kazajeva Nyina, Maticsák Sándor, Mészáros Edit és Motorkina Szvetlana (részben a Magyar–erza-mordvin szótárral kapcsolatos kutatómunka eredményei alapján készült) előadással szerepeltek az Oroszországban (Mari Köztársaság, Joskar-Ola) megrendezett nemzetközi finnugor kongresszuson.

4. év

2006 márciusában sokszorosított formában is megjelent a 2005 végén még csak egy példányban elkészült Erza-mordvin hangosszótár CD-ROM. Összesen 100 példány jelent meg. 2006-ban folytatódtak a Magyar – erza-mordvin szótár munkálatai. Elkészültek az U-Ü és a W-től Zs-ig terjedő betűk szócikkei. 2006 októberében határidő-módosítást kérelmeztünk. Ennek oka az volt, hogy a Magyar–erza-mordvin szótár egyik társszerzője, Raisza Sirmankina betegsége, majd halála miatt alig tudott részt venni a kutatómunkában, az eredetileg általa vállalt munkát a többi résztvevő kutató között osztottuk szét. A határidő-módosításnak megfelelően a 2006-ra vállalt feladatok egy része 2007-ben valósult meg. 2006-ban kidolgoztuk a Magyar–erza-mordvin szótár szerkesztési elveit. Ez tartalmazza többek között a hangjelölés és a helyesírás egységesítésének kérdéseit, valamint a szótárban alkalmazandó utalások rendszerét. Megkezdtuk a korábban összeállított szócikkek ellenőrzését. A 2006. év folyamán az A betűtől a K betűig ellenőriztük és a szerkesztési elveknek megfelelően egységesítettük a szócikkek anyagát. A 2006 márciusában jóváhagyott kutatásiterv-módosításnak megfelelően megkezdtuk a szócikkek terjedelmének bővítését. A bővítés 2006 végéig az A betűtől a K betűig készült el.

5. év

2007-ben a Magyar–erza-mordvin szótár T és a V betűjének anyagát állítottuk össze. Ellenőriztük és bővítettük az L-től a Zs-ig terjedő szócikkek anyagát. 2007. júniusára összeállt a szótár teljes anyaga, és megkezdődhetek a szerkesztési munkák mind tartalmi, mind formai szempontból. 2007 végére a szótár szerkesztője (a projekt témavezetője) összeállította a szótár bevezető fejezeteit, Motorkina kolléganővel erza-mordvinra fordította, valamint megtörtént a elkészült szótár lektorálása is (Maticsák Sándor). A terveknek megfelelően a szótár 2008 januárjában került nyomdába, majd februárban jelent meg a Studia Uralo-Altaiica sorozat 11. köteteként. A szótár tekintélyes méretű: 9-es betűmérettel, B/5-ös formátumban 988 oldal terjedelmű. A szótár 250 példányban látott napvilágot.

A KUTATÁS KÖLTSÉGVETÉSE

A pályázat költségei a tervezettnél megfelelően alakultak, leszámítva a fent már említett 460 ezer forintos elvonást. Az ebből következő módosítás, pontosabban a hangosszótár elkészítése miatt új eszközbeszerzést kérvényeztem 2005 márciusában. Ennek megfelelően az OTKA engedélyével az eszközbeszerzés rovaton megmaradt pénzt (kb. 70 ezer + ÁFA) egy digitális diktafon vásárlására fordíthattam, ami egyben nagy kapacitású háttértároló is. Ezzel a diktafonnal vettük fel az Erza-mordvin hangosszótár CD-ROM hanganyagát.

A PROJEKTBEN RÉSZTVEVŐ KUTATÓK TERVEZETT FELADATAI ÉS MEGVALÓSULT MUNKÁJA

A projektben dolgozó munkatársak a következő feladatokat vállalták és teljesítették:

Mészáros Edit

1. Az **Erza-mordvin hangosszótár CD-ROM** elkészítése,
2. A **Magyar–erza-mordvin szótár** teljes magyar címszólistájának összeállítása A-tól Zs-ig,
3. A **Magyar–erza-mordvin szótár** következő betűihez tartozó szócikkek összeállítása a címszólista alapján: A-Cs, J-K, O-P, T-Ty, Ü, W-Zs,
4. A **Magyar–erza-mordvin szótár** szerkesztési elveinek meghatározása, az alkalmazott hangjelölési elvek és a szótárban alkalmazott utalások rendszerének kidolgozása,
5. A **Magyar–erza-mordvin szótár** összes szócikkének bővítése és ellenőrzése,
6. A **Magyar–erza-mordvin szótár** bevezető fejezeteinek megírása és erza-mordvinra fordítása,
7. A **Magyar–erza-mordvin szótár** szerkesztési munkája,
8. A **Magyar–erza-mordvin szótár** technikai szerkesztése,
9. Az Erza-mordvin hangosszótár és a Magyar–erza-mordvin szótár anyagának felhasználásával néhány egyéb publikáció készítése.

Kazajeva Nyina

1. Közreműködés az **Erza-mordvin hangosszótár CD-ROM** hangzó anyagának elkészítésében: az erza-mordvin címszavak és szövegek felolvasása,
2. A **Magyar–erza-mordvin szótár** következő betűihez tartozó szócikkek összeállítása a témavezető által készített címszólista alapján: J-K, O-P, T-Ty, Ü, Z-Zs,
3. A **Magyar–erza-mordvin szótár** A-tól I betűig terjedő szócikkeinek ellenőrzése,
4. Az Erza-mordvin hangosszótár és a Magyar–erza-mordvin szótár anyagának felhasználásával néhány egyéb publikáció készítése.

Motorkina Szvetlana

1. A **Magyar–erza-mordvin szótár** következő betűihez tartozó szócikkek összeállítása a témavezető által készített címszólista alapján: A-I, L-Ny, R-Sz, U, V,
2. A **Magyar–erza-mordvin szótár** bevezető fejezeteinek erza-mordvinra fordítása,
3. A **Magyar–erza-mordvin szótár** teljes szerkesztett anyagának ellenőrzése,
4. Az Erza-mordvin hangosszótár és a Magyar–erza-mordvin szótár anyagának felhasználásával néhány egyéb publikáció készítése.

Felföldi Ágnes

1. Az **Erza-mordvin hangosszótár CD-ROM** lektorálása,
2. A **Magyar–erza-mordvin szótár** következő betűihez tartozó szócikkek összeállítása a témavezető által készített címszólista alapján: D-I, L-Ny, R-Sz, U, V,
3. Az Erza-mordvin hangosszótár és a Magyar–erza-mordvin szótár anyagának felhasználásával egyéb publikáció készítése.

Sirmankina Raisza

A vállalt feladatokat betegsége, majd a 2006. októberében bekövetkező halála miatt nem tudta teljesíteni. A **Magyar–erza-mordvin szótár** egyes szócikkeinek összeállításában vett részt, egyes betűkhöz (R-U betű) gyűjtött anyagot.

Maticsák Sándor

1. Szakfolyóiratban ismertetést írt az **Erza-mordvin hangosszótár CD-ROM-ról** (Folia Uralica Debreceniensia 13: 228–229. Debrecen, 2006.),
2. A **Magyar–erza-mordvin szótár** lektorálása. Javításaival, hasznos tanácsaival segítette munkánkat,
3. Az Erza-mordvin hangosszótár és a Magyar–erza-mordvin szótár anyagának felhasználásával néhány egyéb publikáció készítése.

A következő táblázat mutatja a kutatásban résztvevők időráfordítását:

A kutató-fejlesztő munkára fordított idő arányában teljes munkaidejű dolgozókra átszámított létszám ráfordítás (full time equivalent, FTE).

Definíció:	óra/munkahét:	36	óra/év	1872

A halványzöld cellákba lehet írni a bemenő adatokat és a halvány vörös cellában olvasható a végeredmény

A projekt hossza	260	munkahét

A hároméves projekt futamideje 156 munkahét, a négyéves futamideje 208 munkahét, általában ennyi a részvétel hossza.

Személyek neve	Százalékos részvétel (max 100 %)	A részvétel hossza (hét)	a projektre fordított heti átlagos munkaóra (kerekítve)	a projektre fordított összes munkaóra (kerekítve)
Mészáros Edit témavez.	100,0	260	36	9360
Felföldi Ágnes	40,0	210	14	3024
Kazajeva Nyina	50,0	240	18	4320
Maticsák Sándor	2,0	180	1	130
Motorkina Szvetlana	45,0	250	16	4050
Sirmankina Raisza	20,0	40	7	288
személy			0	0
személy			0	0

személy			0	0
személy			0	0
személy			0	0
személy			0	0
személy			0	0
személy			0	0
személy			0	0
személy			0	0
			Munkaóra összesen:	21172

**A részvétel hossza nem lehet hosszabb,
mint a projekt hossza**

FTE
(2 tizedesre
kerekítve):

2,26

Megjegyzés:

A témavezetőnek a projekt megvalósítására fordított heti munkaideje 36 óránál lényegesen több volt, átlagosan heti 56 óra. Mészáros Editnek a projektre fordított valóságos időráfordítása összesen 14560 óra volt. A fenti táblázatban azonban nem lehetett megadni a valós időráfordítást, ezért a megadható heti maximum, 36 (összesen 9360) óra szerepel. A projektre fordított teljes munkaóraszám tehát 5200-zal több, összesen 26372 volt (a táblázatban megadott 21172 helyett).

ÖSSZEGZÉS

A kutatás elérte célját. A projekt keretében tervezett mindkét szótár megjelent a pályázat futamideje alatt. Mindkét szótár modern és a szakmában névumnak számít. Az erza-mordvin hangosszótár CD-ROM az első olyan hangosszótár, ami kis finnugor nyelvből eddig megjelent. Tekintettel erre nemcsak Magyarországon használják, hanem külföldön is, az ismert finnugor kutatóhelyeken és egyetemeken. (A CD-ROM például az Egyesült Államok bizonyos egyetemén is használatban van.) A másik szótár, a magyar-erza-mordvin szintén első a magyarnak a kisebb finnugor nyelvekkel párosított szótárainak körében. Magyarországon eddig magyar- finn és magyar-észti szótárak jelentek meg, de kisebb rokon nyelvvel párosított magyar szótárak még nem. A nemrég megjelent magyar-erza-mordvin szótáron kívül csak orosz és finn nyelvvel párosított szótárak (orosz-erza-mordvin és finn-erza-mordvin szótár) léteznek, de ezek jóval kisebb terjedelműek. Ezért a magyar-erza-

mordvin szótár is minden bizonnyal megtalálható lesz a világ finnugor kutatóhelyein, és segíteni fogja az oktatást és a kutatást.

Mindkét publikáción feltüntettük az OTKA-támogatást, amelyért ezúton is szeretném köszönetemet kifejezni a kutatásban résztvevők nevében is. A támogatás nélkül ezek a produktumok valószínűleg nem valósulhattak volna meg. Elég csak azt a tényt említenem, hogy a projekt költségvetése lehetővé tette a kutatómunkában résztvevők többszöri utazását, ennek keretében pedig az intenzív munkavégzést. Nyina Kazajeva és Szeptelana Motorkina az 5 év alatt több alkalommal is heteket-hónapokat tölthettek Szegeden, Felföldi Ágnes pedig Mordvinföldön. Részben az OTKA-forrás finanszírozta a pályázat résztvevőinek konferenciákon és a finnugor kongresszuson való részvételét is. Az utazásokra (útiköltség, napiidő stb.) fordított összegeken felül a támogatás lehetővé tette, hogy tartalmában új és egyedülálló, formájában pedig tetszetős küllemű, jó minőségű termékek (CD és kemény borítású, vaskos szótár) jelenjenek meg az SzTE Finnugor Nyelvtudományi Tanszékén. Mind a CD, mind a könyv előállítási költségeit (a CD esetében a programozói költségeket is) az OTKA anyagi támogatása fedezte. A munkavégzést lehetővé tevő utazásokon és a publikációk finanszírozásán kívül eszközbeszerzések is megvalósultak ebből a forrásból: egy asztali és egy hordozható számítógépet (az előbbit monitorral együtt), egy tintasugaras és egy lézernyomtatót, egy szkennert és egy diktafont tudtunk vásárolni és a kutatómunkához használni. Mindezekon kívül a két publikáció létrehozásához, előállításához és megjelenéséhez szükséges egyéb anyagok, termékek (adathordozók, számítógépes kellékanyagok, tartozékok, könyvek stb.) megvásárlásához is nagy segítséget jelentett az OTKA támogatása.